

Tre teorier om kalla krigets utbrott

Precis som för de båda världskrigen - och för övrigt de flesta historiska händelser - finns en diskussion bland historiker om orsakerna till utbrottet av det kalla kriget. Vem var det egentligen som startade det? Vem var den drivande aggressiva parten? Sovjet eller USA? Eller var det kanske så att båda två var "*skyldiga*" till att konflikten uppstod och trappades upp.

Den närmaste tiden efter andra världskrigets slut dominerade en så kallad **traditionalistisk teori**. Enligt denna var Sovjetunionen den aktiva, drivande parten, medan USA till en början förhöll sig passivt. Först 1947 med Trumandoktrinen och Marshallplanen blev USA mer aktivt. Anledningen ska ha varit den sovjetiska expansiva politiken i Östeuropa 1945–47 då kommunistiska regimer installerades där. Sovjet behöll ockupationsstyrkorna i länderna där och kunde därför genomdriva sina krav utan större problem. Några fria val hölls ej i t ex Polen, tvärt emot vad som utlovats i Potsdammötet i juli 1945.

En motsatt teori är den **revisionistiska**. Förespråkarna för denna teori menar att Sovjet var den defensiva parten. Med tanke på de historiska erfarenheterna - med de vitas intervention under inbördeskriget och angrepp västerifrån två gånger under de båda världskrigen. På grund av dessa erfarenheter hade Sovjet rätt att bygga upp ett försvar i Östeuropa i form av "*vänligt sinnade*" östeuropeiska stater med kommunistiskt styre. Dessa skulle bilda en "*skyddszon*" mot nya angrepp. USA däremot var, enligt denna teori, den aggressiva parten. Som stöd för denna tolkning anför man bland annat atombomben som sägs ha varit mer riktad mot Sovjet, som en varningssignal, än mot Japan. Även den amerikanska ekonomiska hjälpen - med lån och annat stöd dvs Marshallhjälpen - ses som propagandakrig riktat mot Sovjet.

Den **postrevisionistiska** riktningen slutligen intar en mellanställning och betonar ländernas gemensamma ansvar. En postrevisionistisk inställning är också att endast analysera de båda ländernas drivkrafter för sin respektive politik medan frågorna om skuld och ansvar lämnas därhän. Uttalanden om skuld och ansvar bygger ju på, eller hänger samman med, värderingar av resultaten av den förda politiken. Sådana värderingar - huruvida resultatet av en viss politik är gott eller ont, bra eller dåligt - hör inte till historikerns uppgift menar de och eftersom historikern inte heller är bättre på detta än andra, uttalar de sig heller inte om skuld och ansvar.

Drivkrafterna för politiken

Maktpolitiska, ekonomiska och ideologiska motiv låg bakom de båda supermakternas ageranden. Det är naturligtvis svårt att skilja de olika faktorerna åt då de oftast är sammanvävda med varandra. Att få kontroll över områden och länder kunde ge såväl maktpolitiska som ekonomiska fördelar samtidigt som det var ett led i spridandet av ideologin etc. Kanske måste man ändå betona de ideologiska aspekterna under kalla kriget. Amerikanerna såg sig som Guds utvalda folk som var skyldiga att sprida sitt budskap om demokrati och frihandel som de menade att alla eftersträvade, om de bara fick uttrycka sina önskemål fritt. Och för dem var det självklart att demokrati var obönhörligt förbundet med marknadsekonomi och kapitalism. I Sovjet rådde den marxist-leninistiska ideologin som ju hade som grundprincip den socialistiska världsrevolutionen. Enligt denna ideologi var det självklart att hela världen gick mot det kommunistiska samhället enligt Marx - och Lenins - schema. Det var helt enkelt historiens ofrånkomliga lag att utvecklingen gick mot revolution, socialism och till slut ett klasslöst samhälle.